

ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАГАЛЬНОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ГАЗЕТА

Газета заснована у 1927 році.

№ 18 (3695)

Вівторок, 19 листопада 1996 року.

Ціна договірна

До 200-річчя Харківського університету

Учений і бібліотека

(маловідомі сторінки історії)

Прикладом самовідданої плідної діяльності вчених Харківського університету в перше сторіччя його існування є робота по створенню своєї наукової бібліотеки, а також галузі науки — вітчизняного бібліотекознавства.

Притаманна вченим любов до книги, розуміння її ролі в розвитку науки й просвіти спонукали до створення університетської бібліотеки. Першим її був учений, історик та громадський діяч Пилип Назарович Каразін. У 1803 — 1804 р. р. він працював в Петербурзі і відіслав до Харкова 3219 книг. Після церемонії святкування відкриття університету, бібліотека разом з ним проходила полікотрудний, майже щоденний шлях. Фонди її з

самого початку формувалися на пожертвування вчених, вихованців університету, меценатів. Серед них сам В. Н. Каразін, вчений і дослідник І. Ф. Крузенштерн, доктор Гефт, відомі вчені професори Ф. І. Ган, А. М. Матушинський, випускники університету академик М. І. Сухомлинов, професори М. Д. Пільчиков, І. Л. Сокальський та багато інших.

Згідно зі Статутом університету (1804 р.) бібліотеку очолювали бібліотекарі з числа ординарних професорів. Першим бібліотекарем було обрано професора грецької і

французької літератури Якова Яковича Белен де Баллю. У наступні роки бібліотекарями були професор історії, недовзі ректор Петербурзького університету А. А. Дегуров, професори права і дипломатії Б. О. Рейт і І. М. Данилович. Шість років очолював бібліотеку професор-математик А. Ф. Павловський, фізик В. С. Комлішинський (всіх їх згодом було обрано ректорами Харківського університету).

Не залишаючи основну роботу, за мізерну грошову надбавку ці вчені брали на себе нелегкі турботи про бібліотеку.

Вже у першому Статуті університету були визначені основні положення, якими керувалась бібліотека при комплектуванні фондів: первісний принцип комплектування фондів університетської біблі-

отеки — принцип профілювання, що передбачає обов'язкову участь в цьому процесі спеціалістів кафедр. Це в 1804 р., майже за два століття до того, як він був сформульований теоретиками бібліотечної справи!

Простежуючи історію бібліотеки в перші роки її існування, бачимо, що зусилля вчених зосереджувались на впорядкуванні і розкритті її фондів.

В середині 20-х років бібліотека опинилась у важкому стані. За справу взявся особисто ректор проф. В. А. Джунковський. Занепокоений збереженням книг, Джунковський вперше впровадив шнурову книгу для запису видань, що надійшли в бібліотеку.

(Закінчення на 3 стор.)

Золотий фонд університету

Класичний геометр

Олександр Барановський

університетської Раді рад

Учений і бібліотека

(Закінчення.
Поч. на 1 стор.)

місія із професорів. Це був перший колегіальний громадський орган, що предметно зайнявся проблемами бібліотеки. Комісія розробила план реорганізації бібліотеки і почала його реалізацію.

Таким чином, вдалося завершити розпочату ще в 1810 р. роботу по запровадженню системи кріпосного розміщення книг, що проіснувала в нашій бібліотеці аж до 1945 року.

У 1875 р. комісія в складі професорів Стоянова, Аристова, Надлера, Степанова, Гаттенбергера, Морозова, Імшенецького, Крилова продовжила роботу над складанням систематичного каталогу.

У 1878 р. комісією за участю проф. Потєбні було складено «Проект правил для студенческой библиотеки», і саме тоді було відроджено студентську бібліотеку, що так сумно закінчила своє існування в 60-ті роки.

У 1894 р. III комісія, до якої увійшли професори Куплевський, Рейнгард, Паладін, Стеклов провела велику роботу по підготовці бібліотеки до

переїзду в нове приміщення. Рада знайшла можливість для збільшення штатів бібліотеки, яка нараховувала вже 17 співробітників.

У 1903 р. IV комісія під керівництвом проф. П. М. Барабашова в складі проф. П'ятницького, Максименка і Надлуговського вивчила й затвердила запропоновану бібліотекарем Рубинським систему розташування книг у книгосховищі нової споруди бібліотеки.

На зламі двох століть, у 1899 р. професор математики М. О. Тихомандрицький уклав і видав «Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки императорского Харьковского университета по отделению физико-математических наук, чистых и прикладных».

Найяскравіша сторінка в діяльності бібліотеки Харківського університету пов'язана з ім'ям Костянтина Івановича Рубинського. Він закінчив Харківський університет. Його вчителями були професори Потєбня, Сумцов, Багалій.

У 1895 р. Ученою Радою

університету К. І. Рубинський був обраний бібліотекарем. У важкий для бібліотеки час він її очолював. Найстаріша бібліотека України на той час була бібліотекою з великими нерозібраними фондами, без завершених каталогів, без достатніх приміщень. Саме під керівництвом К. І. Рубинського було збудовано нове приміщення бібліотеки (1903 р.).

На жаль ім'я К. І. Рубинського не знайшло свого місця в історії бібліотекознавства, воно на довгі роки було пушене в непам'ять і тільки зараз повертається історії.

Думаючи про минуле, маємо визнати, що передова професура Харківського університету багато зробила для народної освіти, розвитку бібліотечної справи на Харківщині та Україні взагалі. Ініціативі вчених університету, професору Д. І. Багалію, наше місто зобов'язане створенням у 1860 р. громадської бібліотеки (нині бібліотеки ім. Короленка).

Бібліографічна діяльність учених Харківського університету — тема самостійного

дослідження. Можна назвати імена десятків відомих університетських учених, бібліографічна робота в діяльності яких займала значне місце. Вони створили й залишили нам фундаментальні бібліографічні покажчики з найважливіших напрямків науки.

Усе викладене вище дає підставу говорити про значний внесок учених Харківського університету в розвиток бібліотекознавства та бібліографії, в історію бібліотечної справи в Україні. Рамки газетної публікації не дозволили нам розкрити тему у всьому її обсязі. Ми свідомо обмежились першим століттям існування бібліотеки, яке в аспекті теми становить найбільший інтерес.

Центральна наукова бібліотека ХДУ і сьогодні продовжує традиції співробітництва з його вченими. Ми пишаємось внеском наших фахівців — вихованців університету в розвиток сучасного бібліотекознавства та бібліографії. Бібліографу Вірі Карапетівні Мазман'янц належить більше 40 бібліографічних робіт, публікацій з проблем бібліотекознавства і бібліографії, а також «Історія Центральної научної бібліотеки Харків-

ського університету (1805 — 1917 гг.)», написана разом з істориками доцентами Б. П. Зайцевим та С. М. Кудельком.

45 років працював у ЦНБ відомий бібліограф Михайло Григорович Швальб, який нещодавно пішов від нас. Автор багатьох фундаментальних бібліографічних робіт, значна частина яких створена в співавторстві з провідними вченими університету, він підготував також бібліографічний покажчик «Історія ЦНБ 1805 — 1992 pp.».

Наш час — період повернення історичної пам'яті. Працею вчених університету, який йде до свого 200-річного ювілею, повертаються імена діячів української культури й науки, що на довгі роки були пушені в непам'ять. Серед них ім'я Костянтина Івановича Рубинського — одного із фундаторів українського бібліотекознавства. Саме в нашому університеті Вченою Радою була заснована у 1995 р. премія імені К. І. Рубинського, першими лауреатами якої стали бібліограф М. Г. Швальб та доцент ХДУ Б. П. Зайцев, почесним лауреатом — ветеран ЦНБ В. К. Мазман'янц.

Н. БЕРЕЗНЮК, головний бібліограф ЦНБ.